

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Β΄ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΝΟΜΩΝ

ΕΚΘΕΣΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

«Κώδικας Δικηγόρων»

I. Γενικές παρατηρήσεις

Το φερόμενο προς συζήτηση και ψήφιση Νοσχ. όπως διαμορφώθηκε από την αρμόδια Διαρκή Επιτροπή, αποτελείται από 166 άρθρα.

Με το Κεφάλαιο Α΄ (άρθρα 1 έως 9) εισάγονται γενικές διατάξεις με τις οποίες αποσαφηνίζονται η φύση της δικηγορίας (άρθρο 1), η θέση του δικηγόρου στην απονομή της Δικαιοσύνης (άρθρο 2), τα κύρια χαρακτηριστικά του δικηγόρου ως επαγγελματία (άρθρο 3), καθώς και οι προϋποθέσεις και τα κωλύματα απόκτησης της δικηγορικής ιδιότητας (άρθρα 4 και 6). Επίσης, ορίζονται οι θεμελιώδεις αρχές και αξίες στην άσκηση της δικηγορίας (άρθρο 5), οι περιπτώσεις απώλειας της δικηγορικής ιδιότητας (άρθρο 7) και οι συνέπειες σε περίπτωση αντιποίησής της (άρθρο 9), και προσδιορίζονται τα έργα που επιτρέπονται στον δικηγόρο (άρθρο 8).

Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Β΄ (άρθρα 10 έως 22) ρυθμίζεται η διαδικασία της άσκησης των δικηγόρων. Συγκεκριμένως, θεσπίζεται η υποχρέωση έναρξης της εντός εύλογου χρονικού διαστήματος από τη λήψη του πτυχίου (άρθρο 10), καθορίζονται οι προϋποθέσεις και τα κωλύματα απόκτησης της ιδιότητας του ασκούμενου δικηγόρου (άρθρο 11), καθώς και οι αρχές και τα δικαστήρια ενώπιον των οποίων αυτός δικαιούται να παραστεί (άρθρο 12), ρυθμίζεται η χρονική διάρκεια της άσκησης και οι φορείς στους οποίους αυτή πραγματοποιείται (άρθρο 13), ενώ προβλέπεται η συγκρότηση ειδικής επιτροπής εποπτείας ασκούμενων σε κάθε Δικηγορικό Σύλλογο (άρθρο 14). Περαιτέρω, θεσπίζονται ειδικές προϋποθέσεις άσκησης για τους πτυχιούχους αλλοδαπών νομικών σχολών (άρθρο 15), προβλέπεται η σύσταση Μόνιμης Επιτροπής Δοκιμασίας Επάρκειας για την αναγνώριση των επαγγελ-

2

ματικών προσόντων πολιτών κράτους-μέλους της Ε.Ε. που επιθυμούν να ασκήσουν το επάγγελμα του δικηγόρου στην Ελλάδα (άρθρο 16) και προσδιορίζεται το περιεχόμενο της σχετικής δοκιμασίας (άρθρο 17). Τέλος, ορίζεται η διαδικασία διενέργειας του διαγωνισμού υποψήφιων δικηγόρων (άρθρο 19), καθώς και οι προϋποθέσεις συμμετοχής σε αυτόν (άρθρο 18), ρυθμίζεται η συγκρότηση επιτροπών εξετάσεων για τη διεξαγωγή του διαγωνισμού (άρθρο 20), η διαδικασία βαθμολόγησης (άρθρο 21) και η έκδοση των αποτελεσμάτων (άρθρο 22).

Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Γ' (άρθρα 23 έως 33) ρυθμίζεται η διαδικασία διορισμού δικηγόρου (άρθρο 23), το περιεχόμενο της ορκοδοσίας του (άρθρο 24) και η δυνατότητα μετάθεσής του (άρθρο 25), ορίζονται οι προϋποθέσεις για τον επαναδιορισμό δικηγόρου που παραιτήθηκε από το δικηγορικό λειτούργημα (άρθρο 27) και περιγράφονται οι αρμοδιότητες του δικηγόρου και η διαδικασία προαγωγής του (άρθρο 28). Επίσης, προβλέπεται η ετήσια ανανέωση της ταυτότητας του δικηγόρου (άρθρο 29) και η υποχρέωση υποβολής ετήσιων δηλώσεων των δικηγόρων στον οικείο Δικηγορικό Σύλλογο (άρθρο 30), απαριθμούνται δε οι περιπτώσεις επιβολής πλήρους (άρθρο 31) και μερικής αναστολής της άσκησης του δικηγορικού λειτουργήματος (άρθρο 32), καθώς και παύσης του δικηγόρου (άρθρο 33).

Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Δ' (άρθρα 34 έως 41) ρυθμίζονται ζητήματα που αφορούν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του δικηγόρου και, συγκεκριμένως, αναγνωρίζεται η υποχρέωση σεβασμού στο δικηγορικό λειτούργημα (άρθρο 34) και αναλύονται οι υποχρεώσεις του δικηγόρου (άρθρο 35), προσδιορίζεται το περιεχόμενο του έργου του (άρθρο 36) και καθιερώνεται η υποχρέωση τήρησης εκ μέρους του της απαραίτητης επιμέλειας (άρθρο 37), εχεμύθειας (άρθρο 38) και των αρχών της δεοντολογίας (άρθρο 41). Επιπλέον, προσδιορίζεται το δικονομικό πλαίσιο άσκησης της δικηγορίας (άρθρο 39) και οι προϋποθέσεις επαγγελματικής προβολής του δικηγόρου (άρθρο 40).

Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Ε' (άρθρα 42 έως 56) ρυθμίζονται οι ειδικές μορφές άσκησης της δικηγορίας. Ειδικότερα, τίθενται ρυθμίσεις που αφορούν στον έμμισθο δικηγόρο (άρθρο 42), ορίζεται η διαδικασία πρόσληψής του (άρθρο 43), οι αποδοχές του (άρθρο 44) και οι περιορισμοί στους οποίους υπάγεται (άρθρο 45), και προσδιορίζεται η χρονική διάρκεια της έμμισθης εντολής και η αποζημίωση σε περίπτωση λύσης της (άρθρο 46). Ρυθμίζονται, επίσης, οι περιπτώσεις παροχής δικηγορικών υπηρεσιών από δικηγόρους συνταξιούχους άλλων κλάδων (άρθρο 47) και από δικηγόρους προς δικηγορικές εταιρείες ή άλλους δικηγόρους (άρθρο 48). Τέλος, τίθεται το θεσμικό πλαίσιο των δικηγορικών εταιρειών και, συγκεκριμένως, ρυθμίζονται

οι διαδικασίες ίδρυσης (άρθρο 49), διοίκησης (άρθρο 53) και λύσης (άρθρο 56) της δικηγορικής εταιρείας, το περιεχόμενο του καταστατικού της (άρθρο 50) καθώς και οι προϋποθέσεις εισόδου και αποχώρησης μελών (άρθρο 51), η διαχείριση των εσόδων (άρθρο 54) και της εταιρικής περιουσίας (άρθρο 52) και οι σχέσεις της εταιρείας προς τρίτους (άρθρο 55).

Με το Κεφάλαιο ΣΤ' (άρθρα 57 έως 86) εισάγονται διατάξεις που αφορούν την αμοιβή του δικηγόρου και θεσμούς κοινωνικής αλληλεγγύης μεταξύ δικηγόρων. Ειδικότερα, θεσπίζεται το δικαίωμα του δικηγόρου σε αμοιβή (άρθρο 57) και ρυθμίζονται οι λεπτομέρειές της (άρθρο 58), προβλέπεται δε η δυνατότητα χρονοχρέωσης εκ μέρους του δικηγόρου (άρθρο 59) και αμοιβής του με βάση την έκβαση της δίκης (άρθρο 60) ή την αξία του αντικειμένου της (άρθρο 63). Ρυθμίζονται, επίσης, ζητήματα που αφορούν την υποχρέωση προκαταβολής εισφορών και κρατήσεων πριν από κάθε διαδικαστική πράξη ή παράσταση (άρθρο 61), τη σύσταση διανεμητικών λογαριασμών στους Δικηγορικούς Συλλόγους (άρθρο 62) και το ύψος της δικηγορικής αμοιβής για πλήθος διαδικαστικών και εξώδικων πράξεων (άρθρα 64 έως 81). Τέλος, ορίζονται περιοριστικώς οι περιπτώσεις παροχής δικηγορικών υπηρεσιών δωρεάν ή με μειωμένη αμοιβή (άρθρο 82), ρυθμίζεται η διαδικασία δικαστικής εκκαθάρισης εξόδων και δικηγορικής αμοιβής (άρθρο 84) και η δεσμευτικότητά της για τον δικηγόρο (άρθρο 83), αναγνωρίζεται το δικαίωμα επίσχεσης εγγράφων εκ μέρους του δικηγόρου έως την πλήρη εξόφληση της αμοιβής του (άρθρο 85), και προβλέπεται η υπαγωγή των σχετικών διαφορών σε ειδική διαδικασία (άρθρο 86).

Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Ζ' (άρθρα 87 έως 138) εισάγονται ρυθμίσεις που αφορούν τη λειτουργία των Δικηγορικών Συλλόγων και, συγκεκριμένως, ορίζονται η έδρα (άρθρο 88), η μορφή (άρθρο 89), οι αρμοδιότητες (άρθρο 90) και τα όργανα των Δικηγορικών Συλλόγων (άρθρο 91), καθώς και η υποχρεωτική συμμετοχή των δικηγόρων σε αυτούς (άρθρο 87). Επίσης, καθορίζονται οι αρμοδιότητες της Γενικής Συνέλευσης (άρθρο 92), του Προέδρου (άρθρα 93 έως 94) και του Διοικητικού Συμβουλίου του Δικηγορικού Συλλόγου (άρθρα 95 έως 96), και θεσπίζονται διαδικαστικοί κανόνες σύγκλησης και λειτουργίας της Γενικής Συνέλευσης (άρθρα 98 έως 102). Ρυθμίζονται, περαιτέρω, ζητήματα που αφορούν τις αρχαιρεσίες των οργάνων των Συλλόγων, όπως, μεταξύ άλλων, το εκλογικό δικαίωμα και η εκλογιμότητα των μελών (άρθρα 103 έως 105), η θητεία των οργάνων (άρθρο 106), οι λεπτομέρειες ανάδειξης των υποψηφίων και διεξαγωγής της ψηφοφορίας (άρθρα 107 έως 118), καθώς και η αντιμετώπιση των περιπτώσεων ισοψηφίας (άρθρο 119), υποβολής ενστάσεων (άρθρο 121), μη αποδοχής της εκλογής (άρθρα 122 έως 123), έκπτωσης (άρθρο 125) ή παραίτησης από το α-

4

ξίωμα (άρθρο 126). Τέλος, ρυθμίζεται η σύσταση Επιτροπών Μητρώου σε κάθε Δικηγορικό Σύλλογο (άρθρο 128) και ορίζονται οι αρμοδιότητές τους (άρθρο 129), τίθενται δε ρυθμίσεις για την προώθηση των θεσμών διαμεσολάβησης (άρθρο 130) και διαιτησίας (άρθρα 131 έως 132) στο πλαίσιο των Δικηγορικών Συλλόγων, ορίζεται η Ολομέλεια των Προέδρων ως συντονιστικό τους όργανο (άρθρο 133) και καθορίζονται οι αρμοδιότητές της (άρθρο 134), προβλέπεται δε η συγκρότηση Συντονιστικής Επιτροπής (άρθρο 137) και η δυνατότητα διεξαγωγής δημοψηφίσματος δικηγόρων για θέματα ιδιαίτερης και κρίσιμης σημασίας (άρθρο 138).

Με το Κεφάλαιο Η' (άρθρα 139 έως 159) εισάγονται διατάξεις πειθαρχικού δικαίου των δικηγόρων και, συγκεκριμένως, ορίζονται οι γενικές αρχές της πειθαρχικής δίκης (άρθρο 139), οι πράξεις που συνιστούν πειθαρχικά παραπτώματα (άρθρο 140) και ο χρόνος παραγραφής τους (άρθρο 141), καταγράφονται οι πειθαρχικές ποινές (άρθρο 142), οι συνέπειές τους (άρθρο 143) και τα κριτήρια επιμέτρησής τους (άρθρο 144) διασφαλίζεται δε η δημοσιότητα των σχετικών αποφάσεων (άρθρο 145). Ρυθμίζονται, περαιτέρω, ζητήματα που αφορούν τη συγκρότηση και λειτουργία των πρωτοβάθμιων και του Ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου (άρθρα 146 έως 151), καθώς και τα διάφορα στάδια της πειθαρχικής διαδικασίας, από την προκαταρκτική εξέταση (άρθρο 152) και την άσκηση της πειθαρχικής δίωξης (άρθρο 153) έως τη διαδικασία ενώπιον των πειθαρχικών συμβουλίων (άρθρο 154) και την έκδοση της απόφασης (άρθρο 156). Τέλος, ρυθμίζεται το δικαίωμα έφεσης (άρθρο 157) και η διαδικασία εκτέλεσης των πειθαρχικών αποφάσεων (άρθρο 159), καθώς και το δικαίωμα ελέγχου των πρωτοβάθμιων πειθαρχικών συμβουλίων από τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου (άρθρο 158).

Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Θ' (άρθρα 160 έως 164) ρυθμίζονται ζητήματα που αφορούν την υποχρέωση αποζημίωσης του εντολέα που υπέστη ζημία από δόλο ή βαριά αμέλεια του δικηγόρου του (άρθρο 160), τον χρόνο παραγραφής των σχετικών αξιώσεων (άρθρο 161), το αρμόδιο δικαστήριο για την εκδίκαση της αγωγής (άρθρο 162), το περιεχόμενό της (άρθρο 163) και τις συνέπειες της απόρριψής της (άρθρο 164).

Με το Κεφάλαιο Ι' του Νοσχ (άρθρα 165 έως 166) θεσπίζονται μεταβατικές (άρθρο 165) και τελικές διατάξεις, και ορίζεται η έναρξη ισχύος του (άρθρο 166).

Στο Νοσχ προσαρτώνται, επίσης, τρία παραρτήματα: α) Παράρτημα Ι «Πίνακας αμοιβών δικηγόρων για παράσταση σε δικαστήρια», β) Παράρτημα ΙΙ «Πίνακας αμοιβών δικηγόρων για παράσταση σε συμβόλαια» και γ) Παράρτημα ΙΙΙ «Πίνακας πάγιων εισφορών άρθρου 61 παρ. 2.

II. Παρατηρήσεις επί των επί μέρους άρθρων του Νοσχ

1. Επί του άρθρου 7 παρ. 1 εδ. γ´

Με την προτεινόμενη διάταξη προβλέπεται ότι αποβάλλει αυτοδικαίως την ιδιότητα του δικηγόρου και διαγράφεται από το μητρώο του συλλόγου του οποίου είναι μέλος, «εκείνος που διορίζεται ή κατέχει οποιαδήποτε έμμισθη θέση με σύμβαση εργασιακής ή υπαλληλικής σχέσης σε οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή υπηρεσία δημόσια (πολιτική ή στρατιωτική), δικαστική, δημοτική ή νομικού προσώπου δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου σε Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης». Συμφώνως προς την Αιτιολογική Έκθεση, «προβλέπεται αυτοδίκαιη απώλεια και αποβολή της ιδιότητας του δικηγόρου για μια σειρά καταστάσεων ή γεγονότων που περιγράφονται με ξεχωριστή ακρίβεια. Ο δικηγόρος δεν μπορεί να είναι έμπορος. Ούτε μεσίτης, ούτε υπάλληλος» (σελ. 2).

Εν τούτοις, η διατύπωση της διάταξης προδήλως υπερακοντίζει και, εν τέλει, αντιστρατεύεται τον σκοπό της, εφόσον, μεταξύ άλλων, συνεπάγεται απώλεια της δικηγορικής ιδιότητας και μετάπτωση σε καθεστώς «υπαλλήλου» τόσο των δικηγόρων που ασκούν το λειτούργημα «με σύμβαση εργασιακής σχέσης σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου» (π.χ., δικηγορική εταιρεία του π.δ. 81/2005), όσο και των δικηγόρων οι οποίοι ανήκουν στο «επιστημονικό προσωπικό» (π.χ. του ν. 3051/2002 «Συνταγματικά κατοχυρωμένες ανεξάρτητες αρχές, τροποποίηση και συμπλήρωση του συστήματος προσλήψεων στο δημόσιο τομέα και συναφείς ρυθμίσεις» Α´ 220), και οι οποίοι προφανώς δεν είναι «έμποροι», «μεσίτες» ή «υπάλληλοι».

Ως εκ τούτου, η προς ψήφιση διάταξη παρίσταται απρόσφορη για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, θεσπίζει δε, κατά παράβαση του άρθρου 25 παρ. 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος, δυσανάλογο περιορισμό της οικονομικής και επαγγελματικής ελευθερίας των δικηγόρων που παρέχουν νομική εργασία στον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα (ΣτΕ 3177/2008, 3882/2007, 1006/2002).

Περαιτέρω, θίγει τη συνταγματικώς προστατευόμενη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη του πολίτη έναντι της Πολιτείας (ενδεικτικώς, ΣτΕ 247/1980, 3309/1986) ως έκφανση των αρχών του Κράτους δικαίου και της χρηστής διοίκησης.

Τέλος, η προτεινόμενη διάταξη, σε συνδυασμό με την προς ψήφιση διάταξη του άρθρου 31 παρ. 1 α), εισάγει δυσμενή για τους ως άνω αναφερόμενους δικηγόρους διάκριση, έναντι των «συμβούλων» των υπουργών, αναπληρωτών υπουργών, υφυπουργών, γραμματέων του υπουργικού συμβουλίου, γενικών ή ειδικών γραμματέων της Βουλής, των υπουργείων, οι οποίοι α-

πολαύουν καθεστώτος αναστολής άσκησης του δικηγορικού λειτουργήματος και δεν υφίστανται το δυσμενές μέτρο της αυτοδίκαιης αποβολής της δικηγορικής ιδιότητας. Μάλιστα, διάκριση εισάγεται και υπέρ των δικηγόρων, «ειδικών συμβούλων» υπουργών, αναπληρωτών υπουργών, υφυπουργών κ.λπ., οι οποίοι δύνανται να εξαιρούνται, με την έκδοση κοινής υπουργικής απόφασης, από την αναστολή άσκησης του δικηγορικού λειτουργήματος. Εξ άλλου, ουδόλως θίγονται από το μέτρο της αυτοδίκαιης απώλειας της δικηγορικής ιδιότητας οι «ειδικοί συνεργάτες» των ανωτέρω προσώπων. Όμως, η συνταγματική αρχή της ισότητας (άρθρο 4 παρ. 1 του Σ) «επιβάλλει την ομοιόμορφη μεταχείριση προσώπων που τελούν κάτω από τις ίδιες ή παρόμοιες συνθήκες» και αποκλείει «τόσο την έκδηλη άνιση μεταχείριση είτε υπό την μορφή χαριστικού μέτρου ή προνομίου, μη συνδεομένου προς αξιολογικά κριτήρια είτε υπό τη μορφή επιβολής αδικαιολόγητης επιβάρυνσης, όσο και την αυθαίρετη εξομοίωση διαφορετικών καταστάσεων ή την ενιαία μεταχείριση καταστάσεων που τελούν υπό διαφορετικές συνθήκες ή αντιθέτως, τη διαφορετική μεταχείριση των αυτών ή παρομοίων καταστάσεων» (ΣτΕ Ολ 992/2004).

Υπό το φως των ανωτέρω, θα μπορούσε να συμπεριληφθεί στο προτεινόμενο άρθρο διευκρινιστική διάταξη, ως εξής: «Ειδικότερες ρυθμίσεις, οι οποίες προβλέπουν ότι συγκεκριμένες δραστηριότητες ή έμμισθες θέσεις δεν είναι ασυμβίβαστες με τη δικηγορία, δεν θίγονται από τον παρόντα Κώδικα».

2. Επί του άρθρου 10

Με την παρ. 1 της προτεινόμενης διάταξης ορίζεται, μεταξύ άλλων, ότι: «Εκείνος που ενδιαφέρεται να εγγραφεί ως ασκούμενος δικηγόρος πρέπει, μέσα σε εύλογο χρόνο από τη λήψη του πτυχίου του, να καταθέσει αίτηση για την εγγραφή του ως ασκούμενος δικηγόρος στον Πρόεδρο του δικηγορικού συλλόγου στην περιφέρεια του οποίου επιθυμεί να ασκηθεί, συνυποβάλλοντας και βεβαίωση έναρξης άσκησης από τον δικηγόρο στον οποίο ασκεΐται».

Επισημαίνεται, κατ' αρχάς, ότι ο εύλογος χρόνος κρίνεται από το αρμόδιο δικαστήριο κατ' εκτίμηση των συνθηκών κάθε περίπτωσης (βλ. ΣτΕ 1051/2008, ΣτΕ 227/2006, καθώς και Επ. Σπηλιωτόπουλο, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, 2011, σελ. 186). Ο εύλογος, πάντως, χρόνος για την ανάκληση των παράνομων ατομικών διοικητικών πράξεων, ανεξαρτήτως από το εάν έχουν απορреύσει από αυτές δικαιώματα των διοικουμένων, δεν μπορεί να είναι λιγότερος από πέντε έτη από την έκδοσή τους (άρθρο μόνο του α.ν. 261/1968).

Περαιτέρω, με την παρ. 3 ορίζεται ότι, μετά την πάροδο πενταετίας από τη λήψη πτυχίου, η εγγραφή στο ειδικό βιβλίο ασκουμένων δικηγόρων επιτρέπεται, με απόφαση του Δ.Σ. του οικείου Δικηγορικού Συλλόγου, «εφόσον ο πτυχιούχος επικαλεσθεί και αποδείξει με συγκεκριμένα στοιχεία ότι δεν αποξενώθηκε από τη νομική επιστήμη. Ως συναφής με τη νομική επιστήμη δραστηριότητα ή εργασία νοείται μόνο η παροχή αμιγώς νομικών εργασιών, έργων ή δραστηριοτήτων, όπως αυτές ορίζονται στον Κώδικα».

Παρατηρείται ότι ως προς τον επιδιωκόμενο από το ισχύον άρθρο 5 παρ. 2 του Κώδικα περί Δικηγόρων σκοπό της μη αποξένωσης του πτυχιούχου νομικού τμήματος και υποψηφίου δικηγόρου από τις ειδικές επιστημονικές γνώσεις που απέκτησε κατά τη φοίτησή του στο Πανεπιστήμιο, έχει κριθεί (ΣτΕ [Ολ] 3177/2007, Αρμ. 2008, σελ. 482, ΣτΕ 509/2009, ΣτΕ 1146/2010) ότι συμφώνως προς την αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος), «οι επιβαλλόμενοι από τον νόμο περιορισμοί πρέπει να είναι πρόσφοροι και αναγκαίοι για την επίτευξη του επιδιωκόμενου από τον νομοθέτη σκοπού δημοσίου ή κοινωνικού συμφέροντος και να μην είναι δυσανάλογοι, σε σχέση προς αυτόν. Ειδικότερα, όταν ο θεσπιζόμενος περιορισμός αφορά, όχι απλώς στην άσκηση, αλλά στην πρόσβαση στο επάγγελμα προσώπων που συγκεντρώνουν τα νόμιμα προσόντα, η αρχή της αναλογικότητας επιβάλλει να είναι εμφανής και διαγνώσιμη η αναγκαιότητα επιβολής ενός τέτοιου εξαιρετικού περιορισμού για την επίτευξη του επιδιωκόμενου από τον νόμο σκοπού (βλ. Ολομ. ΣΕ 3665/2005). Εν προκειμένω, ο σκοπός της μη αποξένωσης του πτυχιούχου νομικού τμήματος και υποψηφίου δικηγόρου από τις ειδικές επιστημονικές γνώσεις που απέκτησε κατά τη φοίτησή του στο Πανεπιστήμιο και οι οποίες είναι απαραίτητες για την άσκηση του δικηγορικού λειτουργήματος αποτελεί μεν νομοθετικό σκοπό δημοσίου συμφέροντος που δικαιολογεί, κατ' αρχήν, την ρυθμιστική επέμβαση του νομοθέτη», δεδομένου, όμως, ότι «ο προαναφερόμενος νομοθετικός σκοπός εξυπηρετείται ήδη από το προβλεπόμενο στον Κώδικα περί Δικηγόρων (βλ. άρθρα 6 επ., 13 επ., 19 επ.) στάδιο δεκαοκτάμηνης πρακτικής ασκήσεως του ασκουμένου δικηγόρου και την, εν συνεχεία, διαδικασία γραπτών και προφορικών εξετάσεων σε νομικά μαθήματα, ο δε διορισμός του ασκουμένου ως δικηγόρου εξαρτάται τελικώς από την επιτυχία του στις εν λόγω εξετάσεις», ο απόλυτος περιορισμός δεν παρίσταται πρόσφορος για την εξυπηρέτηση του επιδιωκόμενου νομοθετικού σκοπού και, επομένως, η διάταξη του άρθρου 5 παρ. 2 του ισχύοντος Κώδικα περί Δικηγόρων (ν.δ. 3026/1954), όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 3 του ν. 723/1977, αντικείται, στην αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος), σε συνδυασμό προς την διάταξη του άρθρου 5 παρ.1 του Συντάγματος, με

την οποία προστατεύεται και η επαγγελματική ελευθερία.

Υπό το φως των ανωτέρω, και δεδομένου ότι νομοθετικός σκοπός εξυπηρετείται ομοίως στο προτεινόμενο Νοσχ (βλ. άρθρα 10 επ., 18 επ.) διά της δεκαοκτάμηνης πρακτικής άσκησης του ασκουμένου δικηγόρου και της, εν συνεχεία, διαδικασίας γραπτών και προφορικών εξετάσεων σε νομικά μαθήματα, ο δε διορισμός του ασκουμένου ως δικηγόρου εξαρτάται, εν τέλει, από την επιτυχία του στις εν λόγω εξετάσεις, δεν συνάδει με την εξυπηρέτηση του επιδιωκόμενου νομοθετικού σκοπού, συμφώνως προς την αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος) η επίκληση και απόδειξη με συγκεκριμένα στοιχεία από τον πτυχιούχο ότι δεν αποξενώθηκε από τη νομική επιστήμη.

Τέλος, δεν είναι σαφές πώς ο πτυχιούχος δύναται, νομίμως, να ασκήσει συναφή με τη νομική επιστήμη δραστηριότητα ή εργασία (η οποία, κατά την παρ. 3 της προτεινόμενης διάταξης, νοείται, μόνον ως «παροχή αμιγώς νομικών εργασιών, έργων ή δραστηριοτήτων, όπως αυτές ορίζονται στον Κώδικα»), όταν η άσκηση τέτοιου είδους εργασιών ή δραστηριοτήτων προϋποθέτουν την προηγούμενη κτήση της δικηγορικής ιδιότητας.

3. Επί του άρθρου 13 σε συνδυασμό με το άρθρο 15 παρ. 1 και 2

Με την πρώτη από τις προτεινόμενες διατάξεις καθορίζεται η διάρκεια και το περιεχόμενο της άσκησης.

Επισημαίνεται, συναφώς, ότι: α) Η πρακτική άσκηση, προπαρασκευαστική της εισόδου στο επάγγελμα του δικηγόρου, δεν συνιστά, ούτε «δικηγορικό επάγγελμα» ούτε αυτοτελές «νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα», κατά την έννοια, αντιστοίχως, των Οδηγιών 98/5 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Φεβρουαρίου 1998 «για τη διευκόλυνση της μόνιμης άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος σε κράτος μέλος διάφορο εκείνου στο οποίο αποκτήθηκε ο επαγγελματικός τίτλος», ΕΕ L. 77 και 89/48 «σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών», ΕΕ L 19, όπως συμπληρώθηκε με την 92/51, ΕΕ L 209. Επομένως, οι εν λόγω οδηγίες δεν εφαρμόζονται στην περίπτωση αυτή (ΔΕΚ, 13.11.2003, C-313/01, Christine Morgenbesser, σκ. 45 - 54, καθώς και απόφ Pesla, σκ. 22-24). β) Η περίοδος αυτή, καθώς αποτελεί αναγκαία προπαρασκευή για την είσοδο στο επάγγελμα του δικηγόρου, και, πάντως, εφόσον ενέχει την ανάληψη από τον ασκούμενο δραστηριοτήτων που αμείβονται κανονικώς (ανεξαρτήτως του ύψους της αμοιβής, είτε από τον πελάτη είτε από το δικηγορικό γραφείο όπου γίνεται η άσκηση), συνιστά δραστηριότητα υπαγόμενη στις ως άνω περί ελευθεριών διατάξεις του πρωτογε-

νούς ευρωπαϊκού δικαίου (βλ. αποφάσεις *Morgenbesser*, σκ. 60-61, *Pesla*, σκ. 25- 27. Πρβλ. επίσης ανωτ. απόφαση *Krannemann*, σκ. 12-18, καθώς και ΔΕΚ, 3.7.1986, C-66/85, *Deborah Lawrie - Blum*, σκ. 16-22).

Εξ άλλου, κατά το άρθρο 15 του Νσχ, «1. Πτυχιούχοι ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της αλλοδαπής μπορούν να πραγματοποιούν άσκηση στην Ελλάδα, εφόσον: α) είναι πολίτες κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή άλλου συμβαλλόμενου Κράτους της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, β) είναι κάτοχοι πτυχίου Νομικού Τμήματος Νομικής Σχολής από αναγνωρισμένη πανεπιστημιακή σχολή των πιο πάνω Κρατών, γ) έχουν συμμετάσχει επιτυχώς σε δοκιμασία επάρκειας, που πιστοποιεί ότι οι γνώσεις και τα προσόντα τους αντιστοιχούν στις γνώσεις και τα προσόντα που απαιτούνται από τον Κώδικα για την απόκτηση της ιδιότητας του ασκούμενου δικηγόρου. Με την δοκιμασία αυτή επιδιώκεται να πιστοποιηθεί η γνώση του ελληνικού δικαίου, όπως αυτή πιστοποιείται με το πτυχίο Νομικού Τμήματος, Νομικής Σχολής ελληνικού Πανεπιστημίου. 2. Τις ίδιες προϋποθέσεις πρέπει να πληρούν και όσοι θέλουν να ασκηθούν στην Ελλάδα και έχουν ήδη εγγραφεί ως ασκούμενοι δικηγόροι στο μητρώο Δικηγορικού Συλλόγου κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου».

Οι ως άνω διατάξεις εισάγουν διάκριση μεταξύ αποφοίτων ελληνικών νομικών σχολών και αποφοίτων νομικών σχολών άλλων κρατών μελών της Ε.Ε. και του Ε.Ο.Χ., η οποία δεν συνάδει προς το ευρωπαϊκό δίκαιο. Ειδικότερα, αν και οι απόφοιτοι νομικών σχολών άλλων κρατών μελών της Ε.Ε. και του Ε.Ο.Χ., έχουν ενδεχομένως αναγνωρίσει την ισοτιμία των πτυχίων τους δια του Διεπιστημονικού Οργανισμού Αναγνώρισης Τίτλων Ακαδημαϊκών και Πληροφόρησης (Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π.), που είναι το αρμόδιο προς τούτο όργανο συμφώνως προς το άρθρο 2 του ν. 3328/2005), υποχρεούνται να υποβληθούν στην δοκιμασία επάρκειας του άρθρου 17 Νσχ, προκειμένου να εγγραφούν σε δικηγορικό σύλλογο της Ελλάδας για να πραγματοποιήσουν άσκηση. Τέτοια προϋπόθεση δεν τίθεται για τους κατόχους πτυχίων ελληνικών νομικών σχολών. Η εισαγόμενη διάκριση δεν συμβιβάζεται με το ευρωπαϊκό δίκαιο, εν όψει ιδίως του γεγονότος, ότι, όπως αναλύεται ανωτέρω, η πρακτική άσκηση είναι προπαρασκευαστική της εισόδου στο επάγγελμα του δικηγόρου και δεν συνιστά ούτε «δικηγορικό επάγγελμα» ούτε αυτοτελές «νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα», κατά την έννοια της ευρωπαϊκής νομοθεσίας. Περαιτέρω, δεδομένου ότι για την απόκτηση της επαγγελματικής ιδιότητας του δικηγόρου ο ασκούμενος υποχρεούται, ούτως ή άλλως, να συμμετάσχει επιτυχώς στον διαγωνισμό των άρθρων 18 επ. του Νσχ., το περιεχόμενο του οποίου, εν πολλοίς, ταυτίζεται με το περιεχόμενο της δο-

κιμασίας επάρκειας του άρθρου 17 Νοσχ., δεν είναι κατανοητοί οι λόγοι που επιβάλλουν τη διαφορετική μεταχείριση των δύο αυτών κατηγοριών πτυχιούχων νομικών σχολών.

Άλλωστε, έχει κριθεί σχετικώς (βλ., ενδεικτικώς, ΣΤΕ 3900/2012) ότι, κατ' εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 45 (πρώην άρθρο 39 της ΣΕΚ) και 49 (πρώην άρθρο 43 της ΣΕΚ) της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ε.Ε., όταν ευρωπαίος υπήκοος ζητεί να του επιτραπεί να διανύσει σε ορισμένο κράτος-μέλος την περίοδο πρακτικής άσκησης που προβλέπεται στο κράτος αυτό ως προϋπόθεση για την άσκηση του επαγγέλματος του δικηγόρου, και επικαλείται προς τούτο τίτλους που έχει αποκτήσει σε άλλο κράτος-μέλος και οι οποίοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο κράτος εκείνο για την πρόσβαση σε αντίστοιχη δραστηριότητα, «η αρμόδια αρχή του κράτους υποδοχής, οφείλει να λάβει υπ' όψη τους εν λόγω τίτλους και, συνεκτιμώντας τους στο πλαίσιο συνολικής αξιολόγησης της εκπαίδευσης και των εν γένει προσόντων του αιτούντος, να εξακριβώσει εάν και κατά πόσον οι γνώσεις που πιστοποιούνται με τους τίτλους αυτούς και τα κτηθέντα στο κράτος προέλευσης προσόντα ή επαγγελματική πείρα, καθώς και η πείρα που έχει ενδεχομένως αποκτήσει ο αιτών στο κράτος υποδοχής, πληρούν, μερικώς έστω, τις ουσιαστικές προϋποθέσεις που απαιτούνται στο τελευταίο αυτό κράτος για την πρόσβαση στην επιδιωκόμενη άσκηση. Ειδικότερα, κατά την εν λόγω αξιολόγηση, το κράτος υποδοχής μπορεί να προβαίνει σε συγκριτική εξέταση των απαιτούμενων από το ίδιο διπλωμάτων με εκείνα του κράτους προέλευσης, λαμβάνοντας, μεταξύ άλλων, υπ' όψη τις αντίστοιχες διαφορές των εθνικών εννόμων τάξεων. Και αν από τη συγκριτική αυτή εξέταση καταλήγει στη διαπίστωση ότι οι γνώσεις και τα προσόντα που πιστοποιούνται με το δίπλωμα του κράτους προέλευσης αντιστοιχούν με τα απαιτούμενα από τις δικές του διατάξεις, υποχρεούται να δεχθεί ότι το δίπλωμα αυτό πληροί τις σχετικές προϋποθέσεις. Εάν από τη σύγκριση προκύπτει μερική μόνο αντιστοιχία, δικαιούται να απαιτήσει από τον υποψήφιο να αποδείξει, κατά τ' ανωτέρω, ότι έχει αποκτήσει τις γνώσεις και τα προσόντα που του έλειπαν. Δεν μπορεί όμως να αρνηθεί την ικανοποίηση του σχετικού αιτήματος με μόνη την αιτιολογία ότι πτυχίο νομικής που αποκτήθηκε από τον αιτούντα στο κράτος προελεύσεως δεν έχει «επικυρωθεί από πανεπιστήμιο», δηλαδή δεν έχει τύχει ακαδημαϊκής αναγνώρισης στο κράτος υποδοχής».

Σημειωτέον, πάντως, ότι, κατά τη νομολογία του ΣΤΕ (βλ. 2770/2011, ΝοΒ 2011, 2209 επ.), μόνο όταν το κράτος υποδοχής δεν έχει θεσπίσει γενική διαδικασία αναγνώρισης της ισοτιμίας των ακαδημαϊκών τίτλων σπουδών είναι επιτρεπτός ο επανέλεγχος της αντιστοιχίας ορισμένου τίτλου σπουδών από άλλο όργανο του κράτους-υποδοχής. Στην Ελλάδα, η αναγνώριση της ι-

σοτιμίας των πτυχίων που απονέμουν αλλοδαπά Α.Ε.Ι. γίνεται από τον Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π. (ν. 3328/2005). Η διάρρηξη των γενικών αυτών κανόνων, οι οποίοι, κατά τα ανωτέρω, έχουν έρεισμα σε υπερνομοθετικής ισχύος ευρωπαϊκούς κανόνες (άρθρα 45 και 49 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ε.Ε.) συνιστά μη επιτρεπτή διάκριση, που προσκρούει στην αρχή της ίσης μεταχείρισης, η οποία ερείδεται στο άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος.

4. Επί του άρθρου 16 παρ. 3

Συμφώνως προς το άρθρο 16 παρ. 3 του Νσχ, η πενταμελής Μόνιμη Επιτροπή Δοκιμασίας Επάρκειας, «είναι αποκλειστικά αρμόδια για την αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων, με βάση την Οδηγία 2005/36 ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (L 255/22), η οποία έχει ενσωματωθεί στην ελληνική έννομη τάξη, με το Προεδρικό Διάταγμα 122/2010 (Α΄ 200), και αφορά στον πολίτη κράτους-μέλους της Ε.Ε., ο οποίος επιθυμεί να ασκήσει το επάγγελμα του δικηγόρου στην Ελλάδα, έχοντας αποκτήσει τα επαγγελματικά του προσόντα σε άλλο κράτος-μέλος».

Εξ άλλου, κατά το άρθρο 2 παρ. 3 του π.δ. 122/2010 σχετικώς με την αναγνώριση «επαγγελματικών προσόντων Δικηγόρων, σύμφωνα με την Οδηγία 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, σχετικώς προς την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων», δοκιμασία επάρκειας «νοείται ο έλεγχος που αφορά αποκλειστικά τις επαγγελματικές γνώσεις του αιτούντος προκειμένου να εκτιμηθεί η ικανότητα του να ασκήσει το επάγγελμα του δικηγόρου στην Ελλάδα, συνεκτιμώμενου του γεγονότος ότι ο αιτών δικαιούται να ασκεί στο κράτος μέλος καταγωγής το επάγγελμα του δικηγόρου με έναν από τους επαγγελματικούς τίτλους της παραγράφου 2 του άρθρου 2 του π.δ. 258/1987». Η δοκιμασία επάρκειας, κατά το άρθρο 4 παρ. 2, «διενεργείται δύο φορές το χρόνο και συγκεκριμένα εντός των μηνών Οκτωβρίου και Απριλίου», συμφώνως δε προς το άρθρο 8 υπό τον τίτλο «Εγγραφή και χρήση επαγγελματικού τίτλου», «Όποιος επιτυγχάνει στην Δοκιμασία επάρκειας εγγράφεται στο μητρώο δικηγόρων του οικείου Δικηγορικού Συλλόγου συνυποβάλλοντας υπεύθυνη δήλωση περί μη ασκήσεως ασυμβίβαστου δραστηριότητας, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 26 του ν.δ. 3026/1954 "περί του Κωδικός των Δικηγόρων" (ΦΕΚ 235 Α΄). Με την ολοκλήρωση της εγγραφής του, υπόκειται εφ'εξής στις ρυθμίσεις του ν.δ. 3026/1954 και δικαιούται να χρησιμοποιεί τον τίτλο του δικηγόρου».

Προς την ίδια κατεύθυνση άγει και η πάγια νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 21.6.1974, C-2/74, Reyners, της 28.4.1977, C- 71/76, Thieffry, της 12.7.1984, C-07/83,

Klopp), «με τις διατάξεις αυτές, οι οποίες είναι δεκτικές αμέσου επικλήσεως από ιδιώτες ενώπιον των εθνικών αρχών, καταλαμβάνουν δε και τους δικηγόρους, παρέχεται η δυνατότητα της απρόσκοπτης, κατ' αρχήν, επαγγελματικής δραστηριοποίησης των κοινοτικών υπηκόων σε ολόκληρη την Κοινότητα, με συνέπεια να αποκλείονται εθνικά μέτρα που, χωρίς επιτακτικό λόγο δημοσίου συμφέροντος, θα καθιστούσαν την άσκηση των σχετικών δραστηριοτήτων σε ορισμένο κράτος-μέλος λιγότερο ελκυστική για τους λοιπούς κοινοτικούς υπηκόους έναντι των υπηκόων του κράτους αυτού». Βλ., μεταξύ άλλων, και αποφάσεις της 13.3.1993, C-19/92, Kraus, σκ. 32, της 30.11.1995, C-55/94, Gebhard, σκ. 37, της 14.10.2004, C-299/02, Επιτροπή κατά Βασιλείου των Κάτω Χωρών, σκ. 15 και 17, της 17.3.2005, C-109/04, Kranemann, της 21.4.2005, C-140/03, Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας. Εξ άλλου, προκειμένου περί «νομικώς κατοχυρωμένου επαγγέλματος», επαγγέλματος δηλαδή για την πρόσβαση στο οποίο απαιτείται, κατά τη νομοθεσία ορισμένου κράτους-μέλους, η ύπαρξη προσόντων πιστοποιούμενων δια της κατοχής συγκεκριμένων τίτλων, από τις παρατεθείσες διατάξεις, όπως έχουν επίσης ερμηνευθεί με σειρά αποφάσεων του Δικαστηρίου της Ε.Ε., συνάγονται τα εξής: Όταν οι αρχές του κράτους-μέλους εξετάζουν αίτηση κοινοτικού υπηκόου (ακόμη και υπηκόου του ίδιου αυτού του κράτους) για τη χορήγηση άδειας άσκησης τέτοιου ως άνω επαγγέλματος, οφείλουν να λαμβάνουν υπ' όψη τα διπλώματα, πιστοποιητικά και άλλους τίτλους που έχει αποκτήσει ο ενδιαφερόμενος σε άλλο κράτος-μέλος (κράτος προέλευσης), τα οποία συνιστούν νόμιμη προϋπόθεση για την άσκηση του ίδιου επαγγέλματος στο κράτος εκείνο. (Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 15.10.1987, C-222/86, UNECTEF/Heylens, της 7.5.1991, C-340/89, Βλασσοπούλου, σκ. 15 - 16, της 8.7.1999, C-234/97, Fernandez de Bobadilla, σκ. 30-31, καθώς και ανωτ. απόφ. Kraus, σκ. 15-16). Η υποχρέωση αυτή απορρέει ευθέως από τις ανωτέρω περί των ελευθεριών διατάξεις της Συνθήκης, και είναι ανεξάρτητη από την έκδοση των Οδηγιών που προβλέπονται στις διατάξεις αυτές για να διευκολύνουν περαιτέρω την άσκηση των εν λόγω ελευθεριών (ΔΕΚ ανωτ. αποφάσεις Βλασσοπούλου, σκ. 14, Fernandez de Bobadilla, σκ. 28, κατωτ. απόφ. Morgenbesser, σκ. 58 κ.ά.). Αυτή, άλλωστε, η υποχρέωση του κράτους υποδοχής να λαμβάνει υπ' όψη τους «κοινοτικούς» τίτλους, ούτε αυτόματη αναγνώρισή τους συνιστά, ούτε περιορισμό της αποκλειστικής, κατά τη Συνθήκη, αρμοδιότητας των κρατών μελών να καθορίζουν τα ίδια τη μορφή, το περιεχόμενο και το επίπεδο της οικείας εκπαίδευσης (ανωτ. άρθρα 149-150), ελλείψει δε σχετικής εναρμόνισης, δεν συνιστά ούτε περιορισμό της αποκλειστικής αρμοδιότητας των κρατών-μελών να καθορίζουν και τα επιθυμητά για το συγκεκριμένο επάγγελμα προσόντα (βλ.,

μεταξύ άλλων, ανωτ. αποφάσεις Unectef/Heylens, σκ. 10 κ.επ., Βλασσοπούλου, σκ. 9, καθώς και απόφαση της 10.12.2009, C-345/08, Krzysztof Pesia, σκ.34). Ο λόγος, πράγματι, για τον οποίο επιβάλλεται η υποχρέωση αυτή δεν είναι η εγγενής, από ακαδημαϊκή άποψη, αξία των ανωτέρω τίτλων, αλλά το γεγονός ότι επιτρέπουν στο κράτος προέλευσης την πρόσβαση στο οικείο επάγγελμα. (Πρβλ. αποφάσεις της 19.1.2006, C-330/03, Colegio de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos, σκ. 19 και 23, καθώς και της 23.10.2008, C-274/05, Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας, σκ.29-31). Για τον λόγο αυτό, άλλωστε, δεν επιτρέπεται, στην περίπτωση αυτή, να μη λαμβάνονται υπ' όψη τίτλοι εξαιτίας και μόνον διαφορών ως προς την αντίστοιχη εκπαίδευση των κρατών προέλευσης και υποδοχής. Κατά συνέπεια, εκείνο στο οποίο υποχρεούνται οι αρμόδιες αρχές του κράτους υποδοχής είναι να προβαίνουν, εν πάση περιπτώσει, σε συγκριτική εξέταση των ικανοτήτων που πιστοποιούνται με τους τίτλους αυτούς και των γνώσεων και προσόντων που απαιτούνται για το συγκεκριμένο επάγγελμα από τις εθνικές διατάξεις. Και αν μεν η συγκριτική αυτή εξέταση οδηγεί στη διαπίστωση ότι οι γνώσεις και τα προσόντα που πιστοποιούνται με τους τίτλους του κράτους προέλευσης αντιστοιχούν στις προϋποθέσεις που απαιτούν οι εθνικές διατάξεις του, το κράτος υποδοχής υποχρεούται να δεχθεί ότι οι εν λόγω τίτλοι πληρούν τις προϋποθέσεις αυτές. Αν, αντιθέτως, προκύπτει από τη σύγκριση μερική μόνον αντιστοιχία, δικαιούται να απαιτήσει από τον ενδιαφερόμενο να αποδείξει ότι έχει αποκτήσει με άλλο τρόπο (όπως με γνώσεις που αποκτήθηκαν στο κράτος υποδοχής, πρακτική εξάσκηση και συνακόλουθη επαγγελματική πείρα κ.λπ.) τις γνώσεις και τα προσόντα που του λείπουν. βλ., τις ως άνω αποφάσεις Βλασσοπούλου, σκ. 16 κ.επ., Fernandez de Bobadilla, σκ. 31 κ.επ. Πρβλ. επίσης την ανωτ. Colegio de Ingenieros [...], σκ. 19 επ.).

Υπό το φώς των ανωτέρω, μόνο εφόσον με ειδική αιτιολογία η πενταμελής Μόνιμη Επιτροπή Δοκιμασίας Επάρκειας της προτεινόμενης ρύθμισης κρίνει, μετά από σύγκριση, ότι ο ενδιαφερόμενος να ασκήσει το επάγγελμα του δικηγόρου στην Ελλάδα έχει λιγότερες γνώσεις σε σχέση με την εκπαίδευση που απαιτεί η Ελλάδα για την άσκηση του επαγγέλματος αυτού, και εφόσον καταρτίσει κατάλογο γνώσεων που αυτός δεν έχει λάβει και, εν συνεχεία, τον καλέσει για να εξετασθεί επ' αυτών, με εξατομικευμένες εξετάσεις, τότε μόνον είναι θεμιτό να προχωρεί σε δοκιμασία επάρκειας.

5. Επί του άρθρου 40

Στην παρ. 3 του ως άνω άρθρου τίθενται απαγορεύσεις ως προς την προβολή ή «δημοσιοποίηση» δικηγόρου ή δικηγορικής εταιρείας. Μεταξύ άλ-

λων, απαγορεύεται η προβολή δικηγόρων και δικηγορικών εταιρειών «να περιέχει ονόματα πελατών εκτός αν υπάρχει η συναίνεσή τους και εφόσον πρόκειται για εκδόσεις που αφορούν δικηγόρους» [παρ. 3 στοιχ. ε)]. Σημειώνεται, καταρχάς, ότι, εφόσον πρόκειται περί προσωπικών δεδομένων των πελατών φυσικών προσώπων των δικηγόρων και των δικηγορικών εταιρειών, θα ήταν ακριβέστερο να γίνεται χρήση στην ως άνω προτεινόμενη διάταξη του όρου «συγκατάθεση» αντί του όρου «συναίνεση».

Εξ άλλου, με την παρ. 4 του ως άνω προστιθέμενου άρθρου επιβάλλεται απαγόρευση «σε δικηγόρο είτε ατομικά είτε ως μέλος δικηγορικής Εταιρίας να δίνει συνεντεύξεις στον Τύπο, έντυπο και ηλεκτρονικό, αναπαράγοντας τη δημοσίευση στοιχείων ή πληροφοριών σε σχέση με εκκρεμούσα ενώπιον της Δικαιοσύνης υπόθεση».

Θα ήταν σκόπιμο να διευκρινισθεί η φράση «αναπαράγοντας τη δημοσίευση στοιχείων ή πληροφοριών σε σχέση με εκκρεμούσα υπόθεση ενώπιον της Δικαιοσύνης». Ειδικότερα, δεν καθίσταται σαφές εάν η ως άνω απαγόρευση επιβάλλεται ειδικώς στους δικηγόρους προκειμένου περί των εκκρεμών υποθέσεων που χειρίζονται οι ίδιοι, ή πρόκειται περί γενικής απαγόρευσης, η οποία επιβάλλεται σε όλους τους δικηγόρους ανεξαιρέτως, για κάθε εκκρεμή υπόθεση ενώπιον της Δικαιοσύνης. Σε περίπτωση γενικής απαγόρευσης, η ρύθμιση μπορεί να αφορά σε θέματα ενδεχόμενης επιρροής μέσω των ΜΜΕ σε σχέση με εκκρεμούσα υπόθεση ενώπιον της Δικαιοσύνης, και σε ζητήματα έμμεσης προβολής δικηγόρων, σε περίπτωση, δε, ειδικής απαγόρευσης, η διάταξη μπορεί να αναφέρεται και στη σχέση εμπιστοσύνης, και ιδίως επαγγελματικού απορρήτου, μεταξύ των δικηγόρων και των πελατών τους. Περαιτέρω, θα πρέπει να διευκρινισθεί κατά πόσον η ρύθμιση αφορά στη δημοσιοποίηση στοιχείων και πληροφοριών εκκρεμούς υπόθεσης ή την αναπαραγωγή ήδη δημοσιευμένων στοιχείων και πληροφοριών, στην τελευταία δε περίπτωση, να καταστεί σαφής η έννοια του όρου «δημοσίευση» για την εφαρμογή της διάταξης (βλ. και Έκθεση της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής επί του ν. 4038/2012).

6. Επί των άρθρων 46 παρ. 2, 3 και 4

α) Κατά την παρ. 2, «η σύμβαση μεταξύ έμμισθου δικηγόρου και εντολέα είναι πάντοτε αορίστου χρόνου και λύεται μόνο: α) με το θάνατο, β) τη λύση, κατάργηση ή διάλυση με οποιονδήποτε τρόπο του νομικού προσώπου που απασχολεί τον δικηγόρο, γ) την πτώχευση του εντολέα και δ) με καταγγελία της σύμβασης από τον εντολέα ή εντολοδόχο δικηγόρο», συμφώνως δε προς την παρ. 3, μεταξύ άλλων, «αν η έμμισθη εντολή του δικηγόρου λυθεί

για οποιονδήποτε λόγο που αναφέρεται στην πρώτη παράγραφο, πλην της οικειοθελούς αποχώρησης, ο έμμισθος δικηγόρος δικαιούται να εισπράξει από τον εντολέα του αποζημίωση». Τέλος, με την παρ. 4, «[μ]έχρι την πλήρη εξόφληση της πιο πάνω αποζημίωσης, ο έμμισθος δικηγόρος δικαιούται να λαμβάνει τις μηνιαίες αποδοχές που ελάμβανε κατά την ημέρα της επίδοσης του εγγράφου της καταγγελίας.

Επισημαίνεται, κατ' αρχάς, ότι η κατ' εξαίρεση επιτρεπόμενη στον δικηγόρο παροχή νομικών υπηρεσιών με πάγια αμοιβή ρυθμίζεται, συμπληρωματικώς, από τους περί ανεξάρτητων υπηρεσιών ορισμούς του Αστικού Κώδικα και τους περί εντολής κανόνες του, εφόσον δεν αντίκειται στον δημόσιο χαρακτήρα αυτής της σχέσης. Δεν μπορεί δε η ανωτέρω παροχή υπηρεσιών από δικηγόρους, να αποτελέσει αντικείμενο σύμβασης εξαρτημένης εργασίας, καθόσον δεν ισχύουν καταρχήν επί αυτής οι διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας (ΟΛΑΠ 25/2002 ΕλλΔνη 43, σελ. 1019, ΑΠ 149/2006, ΕφΑθ 1715/2004 ΕλλΔνη 2006, σελ.1105). Η έννομη σχέση που συνδέει τον δικηγόρο χαρακτηρίζεται ως εντολή, οι αναφυόμενες διαφορές υπάγονται στη δικαιοδοσία των πολιτικών Δικαστηρίων, η δε σχετική σύμβαση παροχής υπηρεσιών από δικηγόρο με πάγια αντιμισθία, που πρέπει να είναι αορίστου χρόνου, έστω και αν συνάφθηκε για ορισμένο χρόνο, δύναται να λυθεί με έγγραφη καταγγελία και με καταβολή αποζημίωσης. Μέχρι πλήρους δε καταβολής της, οφείλονται οι αποδοχές (ΟΛΑΠ 1/1994 ΝοΒ 43, σελ. 384).

Εξ άλλου, δεν προκαλείται ακυρότητα της καταγγελίας της σύμβασης εντολής από τη μη καταβολή πλήρους αποζημίωσης και, επομένως, η σύμβαση που καταγγέλθηκε λύεται οπωσδήποτε, η δε υποχρέωση του εντολέα για την καταβολή της συμφωνημένης αμοιβής στο δικηγόρο μέχρι καταβολής πλήρους αποζημίωσης είναι παροχή *ex lege* προς τον δικηγόρο, η οποία επιβάλλεται ως είδος ποινής στον εντολέα και μέσο εξαναγκασμού του για την καταβολή της αποζημίωσης. Πρόκειται, δηλαδή, για μη γνήσια ή νόθα αντικειμενική ευθύνη του εντολέα που προϋποθέτει πταίσμα του έστω και από ελαφρά αμέλεια, κατά το άρθρο 330 ΑΚ, εφόσον δεν ορίζεται κάτι άλλο από τον νόμο. Το πταίσμα, δηλαδή, αυτό, τεκμαίρεται από μόνη την καθυστέρηση της καταβολής της αποζημίωσης (ΟΛΑΠ 570/1986, Δνη 27, 1122, ΑΠ 1299/2008, ΕφΠειρ 918/2001, ΕφΑθ 925/1999).

β) Στο τέλος της παρ. 3β του άρθρου 46 του Νσχ η αναφορά «στην περίπτωση 3 της υποπαραγράφου ΙΑ. 12 του άρθρου πρώτου του ν. 4039/2012» χρήζει διόρθωσης ως ακολούθως: «στην περίπτωση 3 της υποπαραγράφου ΙΑ. 12 του άρθρου πρώτου του ν. 4093/2012».

7. Επί του άρθρου 61

Με τις προτεινόμενες ρυθμίσεις ορίζεται, μεταξύ άλλων, ότι «ο δικηγόρος για την άσκηση κάθε είδους ένδικων βοηθημάτων ή ένδικων μέσων και για την παράστασή του ενώπιον των δικαστηρίων και των δικαστικών συμβουλίων, ενώπιον δικαστών με την ιδιότητά τους ως ανακριτών ή εισηγητών ή εντεταλμένων δικαστών και γενικά για την παροχή υπηρεσιών, που σχετίζονται με την έναρξη και τη διεξαγωγή της δίκης, το στάδιο της απόπειρας συμβιβαστικής επίλυσης της διαφοράς ή της εξωδικαστικής διαμεσολάβησης ή δικαστικής μεσολάβησης ή της διαδικασίας εκούσιας δικαιοδοσίας, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και οι διαδικασίες παροχής προσωρινής δικαστικής προστασίας ή έκδοσης δικαστικής διαταγής, υποχρεούται να προκαταβάλει στον οικείο Δικηγορικό Σύλλογο εισφορές που προορίζονται για: αα) την κάλυψη των λειτουργικών δαπανών των υπηρεσιών του Συλλόγου, ββ) την απόδοση ως πόρου, στον τομέα Επικουρικής Ασφάλισης Δικηγόρων (ΤΕΑΔ) του Ενιαίου Ταμείου Ανεξάρτητα Απασχολουμένων (ΕΤΑΑ), γγ) την απόδοση ως πόρου στον αντίστοιχο για κάθε Δικηγορικό Σύλλογο Τομέα Προνοίας - Υγείας του ΕΤΑΑ ή Ταμείο Αλληλοβοήθειας ή Λογαριασμούς Ενίσχυσης και Αλληλοβοήθειας Δικηγόρων (ΛΕΑΔ), και δδ) την απόδοση ως πόρου στον Ειδικό Διανεμητικό Λογαριασμό νέων δικηγόρων του άρθρου 33 του ν. 2915/2001 (Α' 109), όπου ισχύει». Προβλέπεται, περαιτέρω, ότι ο δικηγόρος, για την κατάθεση κάθε είδους ενδίκων βοηθημάτων ή ενδίκων μέσων, καθώς και για την παράστασή του ενώπιον των δικαστηρίων, δικαστών και για κάθε στάδιο της δίκης οφείλει, στο πλαίσιο της ανωτέρω υποχρέωσής του, να καταθέτει το σχετικό γραμμάτιο καταβολής, «αλλιώς η σχετική διαδικαστική πράξη είναι απαράδεκτη».

Αντίστοιχου περιεχομένου ρύθμιση είχε εισαχθεί στον ισχύοντα Κώδικα Δικηγόρων (ν.δ. 3026/1954) με το άρθρο 2 του ν. 1649/1986, συμφώνως προς την οποία, σε περίπτωση μη κατάθεσης του σχετικού γραμματίου καταβολής του ελάχιστου ποσού αμοιβής (δια του οποίου εισπράττονταν και οι πόροι των φορέων κοινωνικής ασφάλισης), δεν επιτρεπόταν παράσταση του δικηγόρου, ο δε διάδικος λογιζόταν ερήμην δικαζόμενος. Ως προς τη συμβατότητα της ρύθμισης αυτής προς το άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος προέκυψε αμφισβήτηση, λόγω αντίθετων αποφάσεων του ΣτΕ (1756/1990) και του ΑΠ (1601/1992). Το ζήτημα ήχθη ενώπιον του ΑΕΔ, το οποίο, με την 33/1995 απόφασή του, έκρινε ότι από την ανωτέρω συνταγματική διάταξη «προκύπτει ότι ο κοινός νομοθέτης μπορεί να θεσπίζει δικονομικές προϋποθέσεις και δαπανήματα για το έγκυρο της άσκησης των ένδικων μέσων και την πρόοδο της δίκης, για να είναι όμως συνταγματικώς ανεκτά τα θεσπιζό-

μενα αυτά μέτρα πρέπει να συνάπτονται προς τη λειτουργία των δικαστηρίων και την απονομή από αυτά της δικαιοσύνης και να μην υπερβαίνουν τα όρια πέρα από τα οποία τα μέτρα αυτά ισοδυναμούν με κατάλυση άμεση ή έμμεση του ατομικού δικαιώματος που προστατεύεται με την παραπάνω συνταγματική διάταξη. Η διάταξη του άρθρου 96 παρ. 6 του ν.δ. 3026/1954, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 2 παρ. 1 του ν.1649/1936, η οποία θεωρεί ερήμην δικαζόμενο το διάδικο που δεν κατέθεσε γραμμάτιο καταβολής της δικηγορικής αμοιβής, δεν συνάπτεται προς τη λειτουργία των δικαστηρίων ούτε προς την απονομή της δικαιοσύνης από αυτά. Αποσκοπεί στη διευκόλυνση και εξασφάλιση της είσπραξης από το δικηγόρο της αμοιβής του και κατά κανόνα μέρους αυτής, στον περιορισμό της φοροδιαφυγής των δικηγόρων και στη διασφάλιση της είσπραξης πόρων οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης (ΚΕΑΔ και Ταμείου Προνοίας Δικηγόρων), συνεπάγεται δε τις δυσμενείς συνέπειες που έχουν εκτεθεί στην προηγούμενη σκέψη γι' αυτούς που αξιώνουν δικαστική προστασία» [απόρριψη ένδικου μέσου, ομολογία ισχυρισμών αντιδίκου, μειονεκτική δικανική θέση, αδυναμία ανάπτυξης των απόψεων ενώπιον του δικαστηρίου, αδυναμία υποστήριξης των απόψεων με δικηγόρο κ.λπ.]. «Εξάλλου δεν συνάπτεται με την κατά το Σύνταγμα λειτουργία των δικαστηρίων και την απονομή από αυτά της δικαιοσύνης η είσπραξη των ασφαλιστικών εισφορών των ασφαλιστικών ταμείων των δικηγόρων ή η περιστολή της φοροδιαφυγής των δικηγόρων. Επομένως, η διάταξη της παρ. 6 του άρθρου 96 ν.δ. 3026/1954 αντίκειται στην παρ. 1 του άρθρου 20 του Συντάγματος».

Πέραν των ανωτέρω, επισημαίνεται ότι, σε περίπτωση που παραλείπεται η κατάθεση του σχετικού γραμματίου καταβολής των προαναφερθεισών εισφορών και κρατήσεων, στο πλαίσιο της διοικητικής δίκης τυγχάνει εφαρμογής η ρύθμιση των άρθρων 33 παρ. 3 και 4 του π.δ. 18/1989 και 139Α του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας.

8. Επί του άρθρου 129 παρ. 5

Το α' εδάφιο της προτεινόμενης διάταξης πρέπει να αναδιατυπωθεί, για συντακτικούς λόγους, ως ακολούθως: «Οι Επιτροπές μητρώου, πρώτου και δεύτερου βαθμού, δύνανται για κάθε υπόθεση να διορίζουν από τα μέλη τους εισηγητές, ασκούν δε όλες τις κατά τα άρθρα εξουσίες του Πειθαρχικού Συμβουλίου».

18

9. Επί του άρθρου 165 παρ. 5

Στην προτεινόμενη ρύθμιση γίνεται παραπομπή στη «διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 8α του ν. 4093/12.11.2012 (Α΄ 222)», παραπομπή η οποία δεν υφίσταται, διότι ο ως άνω νόμος δεν έχει άρθρο 8 α.

Αθήνα, 16.9.2013

Η εισηγήτρια
Αθηνά Κοντογιάννη
Επιστημονική Συνεργάτις

Ο Προϊστάμενος του Α΄ Τμήματος
Νομοτεχνικής Επεξεργασίας
Ξενοφών Παπαρρηγόπουλος
Αν. Καθηγητής του Πανεπιστημίου
Θεσσαλίας

Ο Προϊστάμενος της Β΄ Διεύθυνσης
Επιστημονικών Μελετών
Αστέρης Πλιάκος
Καθηγητής του Οικονομικού
Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο Πρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου
Κώστας Μαυριάς
Ομότιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών